

verska narava pa še zmeraj ni umirjena, še vedno doživlja poleg preteklosti tudi sedanje okrvavljene dni. Tako je v zadnjih pesmih svoje zbirke zajela na svoj način današnje strastno trenje in bolešno razbičanost narodov in posameznikov.

Če ni njena lirika tako čustvena, kot bi jo pričakovali, si moramo to razlagati takó, da je Novyjeva bolj miselna kot intenzivno čuteča ženska. S tem pa ni rečeno, da ni dobra pesnica, kajti njena knjiga se lahko mirneje uvrsti v pomembno sodobno slovensko liriko kot knjiga marsikaterega pesnika.

Dušan Ludvik.

Jarc Miran: Lirika. Ljubljana, samozaložba, 1940. (Typ. Veit, Domžale.) 8°, karton. Frontispice: Jakac Božidar: Avtorjeva podoba (lesorez).

Po zbirkah »Človek in noč« (samozaložba), »Novembrske pesmi« (Akademska založba), je to tretja Jarčeva pesniška zbirka, v naslovu nič ali vse razodevajoč.

Miran Jarc, v prvi zbirki ekspresionist, borivec sam s seboj, potapljač, pogrezajoč se bolešno na dno svoje duše, od tod skozi prizmo samega sebe hoteč spoznavati in dojemati vsega človeka, vse stvarstvo, ves kozmos, Jarc, ta poet nerealnosti, odmaknjenih in zamaknjenih vizij, snujoč si sam svoj svet, svoj nov izraz, je že v »Novembrskih pesmih« globoko prisluhnil ritmu in udarjanju realnejšega življenja, povsem drugačnega od sveta »belih rok« ali »sveta v mesečini«, in nam ga prikazal bolj od mračne kot pa od vesele plati. Kljub temu je še v predzadnji zbirki ves svoj, prepričevalno agresiven in nič več tako zamaknjen »nazaj v brezčasja prazen svet«. Njegov izraz je še svež, sočen, neobrabljen, verz po večini ritmično svobodno zgrajen, neriman ali le sporadično uklenjen v zapovrstnost stikov.

S svojimi najnovejšimi stvaritvami pa prehaja Jarc v tisto davno preizkušeno, od vseh strani osvetljeno, skoraj do vseh podrobnosti preiskano tradicionalno slovensko liriko, stremečo za zgoščenostjo v verzih, za strogo, utesnjeno formo. Ta preobrat in krenitev v poznane in izvožene tire je v Jarčevi liriki korak nazaj, kot je prvotna njegova eruptivna lirika pomenila stopnjo bliže k novi sodobni slovanski pesmi, ki se pa šele ustvarja.

Cela zbirka je razdeljena v dva neenaka dela. Prvi ciklus je subjektiven, po večini ljubezenski, zajet iz dobe zrelosti, ko »že je prešla mladost«. Motivno ni bogat, v starih motivih je novo ali, bolj rečeno, svojsko le obravnavanje teh motivov. To gledanje je sicer že precej objektivno realistično, vendar pa še preveč ekspresivno, na svojski način romantično, da bi se lahko o njem reklo, da ustvarja novo epoho ali nov izraz realistični liriki, ki pa se ji že precej približuje, čeprav po mojem mnenju manj kot v »Novembrskih pesmih«.

V prvi pesmi »Pogled nazaj« se nahajajo reminiscence na mladostno dobo, ki jo dobro karakterizira. Ta karakterizacija je značilna za njegovo prvotno poezijo. Pristrčno melanholična »Pesem«, spominjajoča na Župančičevo »Melanholijo«, je tako prepričevalna in elementarna, da kljub svoji težki melanholiji in ne povsem izvirnosti globoko dojme, bolj kot naslednja pesimistično vizijska »In z vsakim letom...« ali pa »Zamrznjeni ribnik«, kjer je zimsko razpoloženje v naravi samo priprava za bolno, a resnično ugotovitev, sicer ne novo, da »vse bo zamrlo nekoč brez spomina«. Vendar pesnik v slutnji pomladi premaga spomin na minulost in poje v »Zamaknjenju« »zdaj prošlosti se komaj še spo-

minjam / kot da se zlivam v pôkoj vseh stvari«. Saj že tudi odpeva svetu in novi pomladi (Pomlad). Ta pesem je zanimiva zaradi svoje poskočne note, tako redke v Jarčevi poeziji. Tu ni nič več tistega boleстно razrvanega občutka, kvečjemu še nekak umirjeni nemir, ki mu Jarc pravi »sinji«, bolje povedano žeja, premagati svojo razrvanost:

K prsim zemlje bi se žejen privil,
njenih kipečih bi sil se napil,
s soncem prepojil zamrlo bi kri.

In kaj mu pomaga premagati »strupeno kri«? Priroda? Vesolje? Ljubezen? Odgovor išči v pesmi s povsem ekspresionističnim naslovom: »Bele ure.« Ljubezen! Šele pod njenim vplivom pesnik zaživi naravi in resničnosti: »So šele v naju kraji oživali? / S pogledi sva kot zarja prebudila / vsak grm, cvet...« Izmed zadnjih dveh ljubezenskih, »Erosa« in »Žene«, bi »Žena« lahko mirno izostala, ker po mojem ne prinaša nič novega niti značilnega za celotno Jarčevo noto. Vse ljubezenske pesmi (izvzemši »Bele ure«) pa karakterizira neka zrela umirjenost, ne najdemo v njih niti prešerne niti strastne zaljubljenosti prave, močne prve ljubezni — saj so menda zapete, ko »že je prešla mladost«. Še vedno čutimo v njih težo »strupene krvi«, čeprav pravi v zadnjem sonetu prvega cikla v »Idili«: »zdaj ljubim sonce in sem ves pojoč«. Ta sonet je ponesrečeno poimenovan, kajti peti idile v sonetih je vsekakor malo čudno, morda niti ne prav originalno, posebno če ni na pesmi nič idiličnega, kvečjemu prvi tercet, naslednji pa je že uvod v daljši ciklus. V prvem ciklu je poleg originalnih pesmi prevod Valéryjeve pesmi »Narcis govori«. Ta prvi ciklus je najbolj doživet, topel in spontano prepričujoč, vendar se pozna, da se je moral v njem Jarc precej boriti za svoj izraz, zlasti pa za formo.

Manj doživet, čeprav ne nezanimiv, bolj z globokimi prijemi kot s toplo nežnostjo dojemajoč, je drugi ciklus, ki je tudi enotnejši kot prvi. V uvodni »Slovenski pesmi« organsko nadaljuje svojo žalostno noto (»pri nas le žalostno pojo«), združeno z nevsiljivo, a plehko zafrkljivostjo. Sedem »Slovenskih sonetov« je celota zase, v njih hoče zajeti in osvetliti slovensko dušo in nprav, v kateri »kri Trubarja in Gubca... se bije / z onstransko vdanostjo žené Marije«. Ves Gradnikov, a ne Jarčev, bi lahko rekli, je drugi sonet, dočim tretji prepričuje le v zadnjem tercetu: »vsak rod ponavlja grehe in gorjé / očetov in odpovedi bridkost«. Najmočnejši, miselno in formalno, je četrti sonet, dočim je peti, prehajajoč iz začetnega pesimizma h koncu v odrešujoči imperativ, »ker moramo in hočemo živeti!« bolj subjektiven kot objektiven — kajti kdo izmed nas si želi, da bi »brez Orfeja... minili nezavedno«?! Sam Jarc se tega zaveda, ker prihaja v šestem sonetu do zaključka, da »le zvok naše govornice nas živí«. Pesimistična struna teh sonetov je precej upravičena v današnjem času, ki ga pa iz teh sonetov bolj slutimo, kot občutimo. Jarc hoče ponekod ublažiti ta pesimizem z nekakšno optimistično noto, ki naj ima objektivno veljavnost, vendar se mu to vselej ne posreči — vsaj bolj subjektivno kot objektivno nas dojemata zadnja dva verza sedmega soneta: »zdaj nič več mračni ne modrujemo, / zdaj sonce se razliva preko nas«. Da zna Jarc tudi ostro bičati našo nprav, sta dokaz soneta »Večni vrtnar« in »Abadon«, ki sta v svojih zadnjih tercetih res epigramatično zaostrena. V »Sonetu obupa« čutimo podtalno »vihar,

ki nekje drobi države«, sicer pa ni sonet prepričevalno dograjen. Ustvarjalčevo poslanstvo in usodo izražajo trije soneti: »Speči Apolon«, »Sonet konca«, zaključni najlepši in najmočnejši sonet »Pesnik«. Med te tri sonete je vključen povsem osebni »Sejalec v zimi«, značilen zato, ker v njem prihaja Jarc slično kot Gradnik k zemlji in »daleč od ljudi«, drugače pa smo besede »kot zrno sem, ki v mrtev čas zori. / Nov kosec pride, vse nas pokosi« že prevečkrat slišali, da bi na nas delovale neposredno.

Topla osebna nota, bolj ali manj pesimistična, globoka ali vsaj hoteno globoka miselnost te zbirke sta prinos trajne vrednosti. Zbirka bi bila gotovo boljša, če bi se Jarcu ne bilo bojevati s formo. Tako pa se mu skoraj v vsaki pesmi vidi, da ni dorasel formi, ki ga ponekod scela zajame v svoje vrtince. Na takih mestih se vse preveč pozna, kako se hoče rešiti teh trdih objemov. Čeprav pravi: »sem ves pojoč«, lahko ugotovimo, da je v tej zbirki ravno nasprotno: jecljajoč! V zlo štejem Jarcu, da je zamenjal svojo ritmiko z metriko, ki ji ni dorasel.

Kdor je poznal prejšnjo njegovo liriko, temu se ta ugotovitev sama od sebe vsiljuje. Nепrečiščene rime (strupeno — ceno: bilà — mrtvega; utrinjam — pregrinja; piščali — halji) in njih vsakdanjosti: dokaz, da se Jarc težko privadi rimanju, začetek jamske vrstice z naglašenim zlogom (kakšne; kakor; sredi; sonce; mračnih; nežno itd.), obilnost začetniških enjambementov (ki pa niso kot pri pravem rutinerju dokaz neprisiljenega drsenja od verza k verzu ali ustvarjalske suverenosti, ampak težnja — vsaj pri Jarcu — napolniti shemo enajsterca z besedami, na pr.: O moja leta! Pelikan / sem bil...) in hyperbati (je kačjo pila naša kri modrost), samó potrjujejo moje ugotovitve. Klasična forma soneta se je že davno preživela; propagirajo jo samó še nekateri kratkovidni, v formo zaljubljeni »esteti«. Tudi Jarčevi soneti nimajo tiste klasične dvodelnosti (morda le nekaj izjem) niti klasičnega zapovrstja rim. So v kvartetih in tercetih mnogolični, vendar bolj dokaz formalne nemoči kot dobrega okusa, stremečega za raznolikostjo. Neizvirnost ali majhno število metafor, izmed katerih poznamo nekatere že izza Prešerna (časov beg; sila časov; mrak časov), vprašalni stavki (Kar? Kaj? Komu? Doklej?) in šepajoči verzi (»pokrajini tujih. Po vseh teh samotah...) pričajo o še neizbrušenem okusu po formalni plati.

Dušan Ludvik.

Kozar Francè: Izpod zemlje. Trboveljska založba, Trbovlje 1941. 8°.

Avtor, ki pripravlja zbirko pravljic in zgodb »Jamske pripovedi«, avtobiografske črtice in novele »Peter Rijerov« in zbirko pesmi »Nove celine«, nam je v zbirki »Izpod zemlje«, ki je povsem različna od navadno izišlih zbirk, predstavil življenje »knapov« v rovih, njih trpljenje, utripanje strojev in tovarn. Kozarjevo neosebno poezijo, bolj epično kot lirično, bolj demagoško kot prepričujočo, bolj bombastično kot doživeto, lahko postavimo v tisto vrsto lirike, ki jo poznamo pod imenom »socialna« ali »proletarska« in ki ima pri nas svoje začetke že pri Aškercu in gre preko pesmi Frana Albrechta do Seliškarja in Klopčiča. Taka lirika se je v glavnem pojavila šele po svetovni vojni ter je dočakala velik razmah v desetletju med leti 1920—30. Po tem letu je drugod že izgubila na udarnosti, pojavile so se razne protistruje in tako sedaj skoraj ni več v pesništvu aktualna. Le pri nas so jo nekateri zamudniki znali resno in pravilno zgrabiti. Med temi sta Seliškar in Klopčič.